

**ТЕРНОПЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

Батюк Галина Олександрівна

УДК 821.111.02–3(043.3/.5)“XX”

**ХУДОЖНЯ СПЕЦИФІКА МОДЕРНІСТСЬКОЇ ПРОЗИ
ВІРДЖИНІ ВУЛФ**

10.01.06 – теорія літератури

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі світової літератури Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент

Кравченко Леся Степанівна,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
завідувач кафедри світової літератури.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор

Бернадська Ніна Іванівна,
Київський національний
університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри теорії літератури та
компаративістики;

кандидат філологічних наук, доцент

Гірняк Мар'яна Олегівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри теорії літератури і порівняльного
літературознавства.

Захист відбудеться 4 червня 2009 р. о 15.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (46027, Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2)

Автореферат розісланий 4 травня 2009 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Лановик М. Б.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

У сучасному теоретико-літературному дискурсі питання модерністського періоду літератури набуває нової актуальності, оскільки модернізм не лише поступився вразливим останнім місцем постмодернізму, а головню тому, що відбувається переосмислення його мистецьких координат.

Зважаючи на тематику та проблематику критичних розвідок про модерністський дискурс, виявляємо справедливим зауваження М. Моклиці про те, що «модернізм досліджується в літературному процесі, але не став працюючою теорією при аналізі окремих творів та індивідуального художнього методу того чи іншого автора»¹.

Вірджинія Вулф (1882 – 1941), англійська письменниця, критик і теоретик модернізму, зробила значний внесок у розвиток світової літератури ХХ ст., про що свідчить велика кількість літературознавчих досліджень, які висвітлюють найрізноманітніші аспекти її творчості. Кількість публікацій, насамперед зарубіжних, а також вітчизняних літературознавців (Н. Жлуктенко, Е. Гончаренко, Н. Любарець та ін.) виявляє зростання зацікавленості модерністською прозою В. Вулф, незважаючи на складність її прочитання для пересічних реципієнтів.

Розвиток авторської поезики у романах В. Вулф «Морська прогулянка» (1915), «Ніч і день» (1919), «Джекобова кімната» (1922), «Пані Деловой» (1925), «До маяка» (1927), «Орландо» (1928), «Хвилі» (1931), «Роки» (1937), «Між актами» (1941) репрезентує еволюцію її творчого методу, динаміку його становлення у літературному процесі 1900 – 1941 рр.

У зарубіжній критиці Вірджинію Вулф уже давно вважають канонічною постаттю, про що свідчить низка монографій та дисертаційних досліджень. Ще за життя письменниці та відразу після її смерті почали з'являтися праці, що висвітлювали головню біографічні відомості про В. Вулф і пропонували загальний аналіз її творчості (Б. Блекстоун, Д. Брюстер, Дж. Гуже, Д. Муді, Д. Дейчез, Дж. Хафлі та ін.), трактували певні аспекти модерністського дискурсу англійської письменниці (Дж. Александр, М. ДіБаттиста, М. Голдман, Дж. Леманн, Х. Лі та ін.), пояснювали творчу манеру, певні аспекти психічного здоров'я, «неадекватність» поведінки і мислення тощо крізь призму психоаналітичного вчення (Е. Абель, А. Бонд, Т. Зац, Т. Караманго, Дж. Лав, Дж. Наремор, М. Ніколчина, П. Рейд, Д. Феррер, Г. Харпер та ін.), досліджували феміністичну естетику автора (Н. Бейзін, Н. Блек, Р. Боулбі, Дж. Голдман, Г. Мардер, Дж. Маркус, К. Спроулз та ін.), робили спробу компаративних студій (А. Бут, М. Вітворт, В. Джонсен, Г. Дімент, Р. Кейлі, Г. МакІнтайер, Дж. Міракі, Л. Озер, Д. Олбрайт, Р. Фрідман та ін.).

У радянському літературознавчому просторі існувало неадекватне ставлення до модернізму загалом і до художніх концепцій Вірджинії Вулф зокрема. У 60-х рр. минулого століття з'явилися

¹ Моклиця М. В. Модернізм у творчості письменників ХХ століття: Навч. посібник для студ. вузів. Ч. 2 / М. Моклиця. – Луцьк : Вежа, 1999. – С. 6.

нечисленні розвідки про творчий доробок англійської письменниці, проте їх автори на догоду офіційному дискурсу – соцреалізму – намагалися лише виокремлювати художні «вади» модерністського «буржуазного» мистецтва. Нові спроби аналізу прози В. Вулф були запропоновані Н. Жлуктенко та Н. Бушмановою (90-і роки ХХ ст.).

Серед сучасних дослідників мистецького спадку В. Вулф на теренах колишнього Радянського Союзу чільне місце посідають росіяни О. Андреевских, Н. Бушманова, А. Колотов, Г. Яновская та представниця Білорусії – Н. Поваляєва. У незалежній Україні першим серйозним науковим дослідженням модерністського дискурсу В. Вулф стала дисертація Н. Любарець (2008 р.)

У сучасному національному літературознавстві творчий доробок Вірджинії Вулф залишається малодослідженим. Основною причиною цього, на нашу думку, є те, що до сьогодні жоден з романів В. Вулф не перекладений українською мовою, тому творчість англійської письменниці не отримує належної науково-критичної оцінки. Багатий мистецький спадок В. Вулф, що загалом складає 9 романів, 5 збірок оповідань, 5 томів есе, 5 томів щоденників, 6 томів епістолярію в Україні представлений перекладом лише одного есе «Власний простір» та невеликого оповідання «Спадок»².

Отож, **актуальність** дисертаційного дослідження зумовлюється необхідністю заповнити прогалину національного літературознавства у вивченні новаторства модернізму, зокрема індивідуального художнього методу Вірджинії Вулф.

Мета дисертації полягає у тому, щоб увиразнити художню специфіку модернізму загалом та модерністської прози В. Вулф зокрема, виявити оригінальні риси поезики англійської письменниці.

Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**:

- осмислити модерністське новаторство і трансформацію реалістичної традиції у модернізмі;
- з'ясувати особливості модифікації модерністського тексту;
- розглянути чинники формування творчого феномену, проблеми естетики та письменницького світогляду В. Вулф;
- виявити та проаналізувати модерністські концепції художньої творчості письменниці.

Об'єктом дослідження є художня проза Вірджинії Вулф, зокрема романи «Пані Деловой», «До маяка», «Орландо» та «Джекобова кімната» як носії та виразники новаторського мислення письменниці. Дисертаційне дослідження супроводжується також посиланнями на весь масив

² Вулф В. Власний простір / В. Вулф ; [Пер. з англ. Я. Чердаклі]. – Київ : Альтернативи, 1999. – 112 с.

Вулф В. Спадок: оповідання / В. Вулф ; пер. з англ. Н. Дьоміної // Всесвіт. – 2008. – № 9-10. – С. 3-7.

творчого доробку письменниці, зокрема на її малодосліджені в Україні літературно-критичні есе, щоденники та епістолярну спадщину.

Предметом дослідження є художня специфіка модерністської прози В. Вулф.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота здійснювалася у рамках наукової теми кафедри світової літератури Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Філософія і поетика художнього тексту/твору». Тему дисертації затверджено вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 2 від 21.02.2008 р.) та узгоджено в Бюро наукової ради НАН України з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка (протокол № 130 від 08.04.2008 р.). Тема дослідницької роботи схвалена Міжнародним науковим товариством імені Вірджинії Вулф (Нью Йорк, США).

Особистий внесок здобувача становить системне дослідження творчості англійської письменниці В. Вулф, що охоплює неперекладені романи й теоретико-літературні праці письменниці. Переклад усіх цитувань текстів В. Вулф українською мовою зроблений дисертантом особисто, наводиться поруч з оригіналом.

Наукова новизна дисертації полягає у тому, що вперше в українському літературознавстві здійснена спроба цілісного осмислення самотності модерністської прози В. Вулф, її художнього новаторства:

- проаналізовано основні вияви модерністського новаторства та загальні особливості модифікації художнього тексту у модернізмі;
- розглянуто чинники формування творчого феномену, загальні проблеми естетики та письменницького світогляду В. Вулф;
- виявлено та осмислено на прикладі романів Вірджинії Вулф «Пані Деловей», «До маяка» та «Орландо» модерністські концепції художньої творчості письменниці;
- до наукового обігу введено невідомі чи маловідомі в українському літературознавстві есе, листи, щоденники В. Вулф, які увиразнюють її творчу спадщину;
- використано значну кількість іншомовних джерел (148 позицій).

Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає у визначенні новаторського мислення В. Вулф, висвітленні специфіки художніх шукань модернізму у цілому.

Практичне значення – спостереження над художньою специфікою модерністської прози В. Вулф та отримані результати дослідження можуть мати таке застосування:

- як матеріал, науковий результат для подальших науково-теоретичних досліджень;
- у курсах із теорії літератури (традиція та новаторство у літературному процесі, темпоральна структура художніх творів, жанрові пошуки, взаємодія мистецтв у літературі);

- у курсах історії світової літератури (літературні течії і напрями початку ХХ ст., творчість В. Вулф);

- при написанні курсових, дипломних і магістерських робіт.

Теоретико-методологічна база. Мета дисертаційної роботи вимагає комплексного методологічного підходу, що передбачає поєднання різних методів дослідження, передовсім культурно-історичного, формального, герменевтичного та ін.

Теоретико-методологічною базою дисертаційного дослідження слугують досягнення європейських та російських формалістів (О. Вальцель, Г. Вельфлін, Ю. Тиньянов, Б. Томашевський, В. Шкловський), компаративістичні студії О. Веселовського, Р. Гром'яка, Д. Наливайка, психоаналітичні праці Ж. Дельоза, Ф. Гваттарі, а також концепція діалогічного мислення М. Бахтіна, теорія дегуманізації мистецтва Х. Отрегі-і-Гассета, вчення про відтворення дійсності Е. Авербаха, герменевтичні ідеї Г.-Г. Гадамера та П. Рікера, культурологічна концепція Д. Лихачова, семіотична концепція Ю. Лотмана, теорія часу М. Гайдеггера, концепція «відкритого твору» У. Еко та ін.

Результати дослідження апробовано на таких наукових форумах: II Міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми історичної та теоретичної поетики» (жовтень 2006 р., м. Кам'янець-Подільський), Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Література в системі міждисциплінарних зв'язків» (травень 2007 р., м. Львів), IX Міжнародній конференції молодих учених (червень 2007 р., м. Київ), Міжнародній науковій поетологічній конференції «Криза теорії» (жовтень 2007 р., м. Чернівці), Міжнародній науковій конференції «Національна культура у парадигмах семіотики, мовознавства, літературознавства, фольклористики» (жовтень 2007 р., м. Київ), Міжнародному українському науковому конгресі дослідників зарубіжної літератури та культури «Світова література на перехресті культур і цивілізацій» (лютий 2008 р., м. Севастополь), Науково-практичній конференції «Актуальні проблеми філології та американські студії» (квітень 2008 р., м. Київ), Всеукраїнській науковій конференції «Новітня теорія літератури і проблеми літературної антропології» (квітень 2008 р., м. Тернопіль), Всеукраїнській науковій конференції «Севастопольські кирило-мефодіївські читання» (травень 2008 р., м. Севастополь).

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (338 позицій). Загальний обсяг 212 сторінок, з них 182 основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету і завдання дослідження, визначено його предмет та об'єкт, окреслено теоретико-методологічну базу, наукову новизну та практичне значення, викладено інформацію про апробацію основних положень роботи.

У першому розділі – «Модерністське шукання у художній прозі початку ХХ ст.» – ґрунтовний аналіз праць сучасної філософії та літературознавства дав підстави стверджувати, що оновлення художніх форм – невід’ємна і суттєва властивість модерністського дискурсу.

У підрозділі 1.1. – «Модерністське новаторство та переосмислення реалістичної традиції у модернізмі» – висвітлено мистецьку опозицію традиція-новаторство як одну з чільних категорій у художній літературі. Обидва елементи цієї діалектичної єдності є вкрай необхідними для повноцінного розвитку мистецтва, а боротьба за пріоритет між ними – запорука культурного прогресу.

У період нестабільності художніх систем виникають можливості подолання стилістичних канонів. Перехідний період від одного стилю до іншого є етапом зіткнення традиції та новаторства. Хаос, що неминуче супроводжує цей етап, дає змогу вільно оперувати матеріалом.

Усе ж вести мову про абсолютний антагонізм між традицією та новаторством некоректно. Ці два поняття не суперечать одне одному, а радше взаємодоповнюються, адже інноваційні явища, що отримали схвалення суспільства, поступово стають традицією. Художня свідомість кожної літературної епохи є новаторською стосовно попередньої і традиційною стосовно наступної.

Характер існування традиції та новаторства у різних художніх системах історично змінюється. Особливо актуальним постає питання їхньої взаємодії на початку ХХ ст., коли основною концепцією модерністського дискурсу стає переосмислення канонічного статусу традиційних елементів. Заперечення догматизму реалістичної літератури призводить до художніх пошуків нових творчих ідей та шляхів їх втілення.

Вивчення й аналіз праць вітчизняних теоретико-літературних праць 1940–1980 років дали можливість простежити, що у радянському літературознавстві загалом заперечувалася художня цінність модерністських новацій. Існували спроби виокремити певні елементи новаторства модернізму і зачислити їх як надбання реалістичного напрямку (І. Анісімов, Д. Жантієва, В. Івашова, Н. Михальська та ін.). Та вже у сучасному літературознавстві модерністське новаторство досліджується з позицій незаангажованості, враховуючи всю складність і неоднорідність художньої системи модернізму (В. Агеєва, Т. Гундорова, Д. Затонський, М. Моклиця, В. Моренець, Д. Наливайко, С. Павличко, Я. Поліщук, С. Пригодій та ін.).

У контексті дослідження модерністського новаторства з огляду на негативну його оцінку радянським літературознавством зроблено наголос на тому, що новаторство модернізму було не лише «голою» деконструкцією, а культурною констеляцією – творенням нового центру, нових зв’язків між елементами художньої системи.

Проаналізовано концепцію деперсоналізації письменника заради традиції реформатора англійської поетичної мови Т. С. Еліота, який висловив ідею не стільки руйнації старого, скільки вибудовування нового у гармонії з попереднім. Отож, навіть якщо оновлення художніх форм

вимагає порушення цілісності попереднього художнього досвіду, розмивання його кордонів, завданням мистецтва було і є встановлення гармонії буття. Модернізму не залишається нічого іншого, як «латати» зруйновану ним же картину світу. У цьому й виявляється циклічний ритм мистецтва, що передбачає чергування періодів хаосу і гармонії (за Д. Лихачовим), причому відбувається закономірне еволюційне виникнення порядку з хаосу (за І. Пригожиним).

Зроблено висновок, що звинувачення модерністів у тотальній негачії усіх традицій є безпідставним і некоректним. Радикальні тенденції модернізму не є єдині і визначальні особливості модерністського дискурсу загалом.

У підрозділі 1.2. – **«Особливості модифікації модерністського тексту»** – стверджується, що художні експерименти модернізму стосувалися головно форми художнього твору. Відбулися такі модифікації усталених понять та категорій: зростання літературної свідомості читачів; звернення до внутрішнього світу як об'єкта зображення, суб'єктивізація процесу творчості; етичний релятивізм, зникнення соціальної проблематики; поява нових персонажів – пересічної недосконалої особистості; формування відкритого фіналу літературного твору; елітаризація культури; зникнення з наративного дискурсу «всезнаючого автора»; фрагментарність; застосування «потoku свідомості» як творчого методу; неоміфологізм; звернення до еротичних тем; застосування у творчому процесі феномену гри тощо. Відповідно до завдань і структури дисертаційного дослідження детально проаналізовано темпоральну модифікацію художніх текстів; інтермедіальність та деканонізацію жанрових форм.

На початку ХХ ст., у зв'язку з новим етапом розвитку наукової парадигми (концепції А. Айнштайна, М. Бахтіна, А. Бергсона, М. Гайдегера, Е. Гуссерля, В. Джеймса, Д. Лихачова, Ю. Лотмана, П. Рікера та ін.), відбувся радикальний переворот у розумінні простору і часу, що виявилось і в художньому світі. Одним із визначальних принципів поетики письменників саме ХХ ст. стає оригінальне художнє моделювання темпоральності художніх творів, що виражалось порушенням хронологічної послідовності сюжетних подій, їх ретардації чи акселерації, часовими зміщеннями, введенням кількох часових площин одночасно, відтворенням суб'єктивної перцепції часу тощо (М. Булгаков, В. Вулф, Дж. Джойс, Ф. Кафка, Т. Манн, М. Пруст, В. Фолкнер та ін.).

Визначаючи «інтермедіальність» як художню комунікацію між різними видами мистецтв, виявлено актуальність терміна для культури загалом та літератури зокрема. Проаналізовано термінологічну спорідненість концептів «інтермедіальність» та «інтертекстуальність». Осмислено, що завдяки науковим відкриттям доба модернізму поповнилася новими видами мистецтва, що своєю чергою, сприяло утворенню нових жанрів, стилістичних прийомів. Окрім цього, посилилася співпраця традиційних видів мистецтв, що привела до створення сміливих інтермедіальних проектів (А. Бєлий, О. Скрябін, М. Чюрльоніс та ін.). Інтермедіальність стала одним із визначальних принципів поетики ХХ ст.

У першій половині ХХ ст. у контексті модерністського новаторства відбулося переосмислення жанрового канону, у тому числі й жанру біографії. Аналіз дискусійних праць українських літературознавців (І. Акіншиної, І. Братуся, Г. Грегуль, І. Данильченко, О. Дацюка, Б. Мельничука, А. Меншій, Л. Мороз, Г. Померанцевої, І. Савенко, О. Скнаріної, Т. Черкашиної та ін.) уможливив висновок, що модерністське розуміння категорії жанру полягає у розумінні його не як готового шаблону, а як потенціалу для створення жанрових модифікацій. З'ясовано, що одним із тих, хто досліджував біографічний жанр на зламі епох у Великобританії, був Гарольд Ніколсон. У праці «Розвиток англійської біографії» автор підкреслював основні вади т. зв. хибної біографії – надмірне бажання звеличити людину та довільний виклад фактів. На думку Г. Ніколсона, «чиста біографія» поєднує у собі три критерії: «істина, індивідуальність, мистецтво». Одним із чільних біографів англійської літератури ХХ ст. автор вважав Л. Стречі. Деканонізація жанру загалом та біографії зокрема – характерна особливість модерністського дискурсу.

У другому розділі – «Вірджинія Вулф і англійський модернізм початку ХХ ст.» – проаналізовано художню спадщину Вірджинії Вулф у контексті творчості англійських письменників.

У підрозділі 2.1. – «Художня специфіка англійського модернізму і творчість Вірджинії Вулф» – доведено, що англійський модернізм формувався на тлі усталених художніх традицій вікторіанської літератури. Історичні зміни у Великобританії на початку ХХ ст. (завершення правління королеви Вікторії, втрата колоніальних володінь, національний відчай) сприяли пожвавленню новаторських інтенцій у всіх сферах культурного життя, у тому числі й літературі. Британію охопив настрій «нестримного антивікторіанства»³.

Прийняття закону про загальну початкову освіту значно розширило читацьку аудиторію, а отже, й діапазон читацьких інтересів. Поряд з чоловічими іменами у літературі з'явилися жіночі – К. Росетті, Д. Ричардсон, К. Менсфілд, В. Вулф та ін.). Фемінна тема стала суттєвим елементом англійської літератури. З появою нових простіших методів книгодрукування (видавництва Hogarth, Chatto & Windus, Doves Press, Jonathan Page and Company, Ashdene Press, Penguin та ін.) зазнала змін видавнича практика. Замість дорогих багатотомних книг з'являються значно дешевші, а отже, і доступніші, компактні видання, художня щільність яких повинна була відповідати читацьким потребам. Короткий роман вимагав більшої концентрації подій, зменшення кількості героїв, ретельного пошуку місткого слова.

Але незважаючи на антивікторіанський гнів модерністів, усе ж модернізм острівної Великобританії, порівняно з іншими національними моделями, залишався досить поміркованим.

³ Урнов М. В. На рубеже веков. Очерки английской литературы (конец XIX – начало XX вв.) / М. В. Урнов. – М. : Наука, 1970. – С. 6.

Творчість В. Вулф загалом гармонійно поповнює доробок англійських модерністів (Дж. Джойса, Т. С. Еліота, Дж. Конрада, Д. Г. Лоуренса, К. Менсфілд, Е. М. Форстера, О. Хакслі), золотим віком яких вважають 20 – 30-і роки ХХ ст.

У підрозділі 2.2. – **«Філософські, естетичні та психологічні чинники формування творчого феномену В. Вулф»** – з'ясовано, що зовнішні чинники, які визначили художні та світоглядні орієнтири Вірджинії Вулф, були надзвичайно різноманітними, зважаючи на час творчого формування письменниці (початок ХХ ст. позначився вибухами нових сміливих учень та ідей) та її приналежність до високоосвіченої аристократичної сім'ї, культурне середовище якої усіляко сприяло зростанню творчого таланту письменниці.

Свої етичні міркування про сутність «добра», цінність речей, моральні принципи, людські риси, завдання мистецтва Вірджинія Вулф перейняла від англійського філософа Дж. Е. Мура, «Принципи етики» якого мали вирішальний вплив на середовище мистецького гурту «Блумсбері».

Визначення характерних особливостей процесу мислення (особистісний характер, мінливість, безперервність та вибірковість), які дав американський філософ і психолог В. Джеймс, формулювання ним суті «потoku свідомості» відбилося у модерністській літературі початку ХХ ст. загалом та у художній творчості Вірджинії Вулф зокрема. Письменниця зосередилася на зображенні внутрішнього світу особистості, однією із перших вдаючись до використання «потoku свідомості».

Демонстровано істотний вплив на художню творчість Вірджинії Вулф Зигмунда Фрейда, що проявився у використанні термінів, понять та методів психоаналітичного вчення.

Художнє світовідчуття Вірджинії Вулф сформувався також завдяки французькому філософу Анрі Бергсону, концепція тривалості часу якого змінила погляди письменниці на категорію художнього часу та дозволила експериментувати з нею, руйнуючи усталену часову модель роману.

У підрозділі 2.3. – **«Нарис проблем естетики та письменницького світогляду В. Вулф»** – виявлено, що засадничі принципи бачення художньої прози В. Вулф сформулювала у літературно-критичній праці «Сучасна художня проза» (1919). Досліджено генезу поняття «модернізм», виявлено, що Вірджинія Вулф на позначення нового типу літератури використовує загальноприйняте означення «модерний» («modern»), тобто «новий», «сучасний», а не «модерністський» («modernist»), адже у літературному процесі того часу хронологічний принцип мав вагомніше значення, аніж концептуальний.

Як літературний критик, Вулф звинувачувала письменників-«матеріалістів» (А. Беннет, Г. Веллс і Дж. Голсуорсі) у марнотратстві художніх можливостей, зверненні лише до плоті та нехтуванні багатогранністю людської душі. Головна вимога, яку вона ставила перед тогочасними письменниками, – правдиве відображення дійсності. Несхожі, різні уявлення матеріалістів та

спіритуалістів про суть самого поняття «реальність», на думку Вулф, спричинили розбіжність у їхніх творчих методах. Традиційне реалістичне розуміння дійсності, в основі якого лежить раціональне наукове знання, диктувало методи, форми та зміст зображуваного у мистецтві. Класичний художній реалістичний твір будувався за відомим літературним каноном з обов'язковими усталеними компонентами: наявність інтриги, поділ персонажів на головних та побічних, автобіографічний елемент, відображення конфліктів епохи, моралізаторство, мотивація вчинків персонажів, їхня деталізація, викривальний та соціальний компоненти. Реальність у модерністському розумінні – це вже не об'єктивний світ, а взаємини між людиною і дійсністю.

Літературний канон вимагає від письменника створення художніх творів за зразком, модель якого заздалегідь визначена літературною традицією. Поневолений автор продукує мертвонароджений текст, позбавлений життя та істинного матеріалу. Тому Вірджинія Вулф закликала письменників звільнитися від умовностей та віднайти нове бачення сучасної художньої прози.

Бездоганний, визначений, деталізований світ художніх творів, змодельований реалістичною традицією, Вулф рішуче заперечує, адже «життя – не ланцюг симетрично розташованих газових ліхтарів, а світловий німб, напівпрозорий серпанок, що оточує нас з моменту виникнення свідомості аж до її смерті»⁴.

Вулф категорично не погоджувалася з чітким жанровим маркуванням та експліцитним традиційним завершенням художніх творів. Вартісним матеріалом для роману Вулф вважала чуттєвість, таїни людської свідомості. У художній прозі письменниця допускала відсутність сюжету як такого. Оптимально, на думку Вулф, коли митці володітимуть і матеріальною, і духовною свободою для реалізації своїх цілей.

В есе «Власний простір» (1929) Вулф пояснила та спростувала явище непостійного жіночого письменства, причиною якого автор уважала відсутність власного простору та професійної освіти, тиск громадськості, недостатній досвід тощо. Порівняно з поезією, роман – менш ущільнена мистецька форма, яка не вимагає тривалої зосередженої безперервної праці, – Вулф пояснювала вибір жанру Джейн Остін, Емілі та Шарлотти Бронте, Джордж Еліот саме браком вільного часу.

Письменниця, зрозуміло, не без власного досвіду, виявляла одну з найбільших складностей, що безпосередньо виникає у процесі створення жінкою художніх текстів. Мається на увазі усталена літературна техніка чоловічого письма, що вирізняється поширеними, важкими реченням, невластивими жіночому мисленню. Використовуючи усталену манеру, жінки наражаються на небезпеку створення штучних художніх творів, які імітують чоловіче письмо

⁴ Woolf V. *The Common Reader* / Virginia Woolf. – London : Penguin Books, 1938. – P. 149.

(Ш. Бронте). Вулф закликала колег не боятися формувати свій тип письма природними, невимушеними, струнками реченнями.

Великим недоліком В. Вулф уважала озлоблену реакцію жінок-письменниць на зневажливе ставлення до їхньої творчості. Жіноча проза мусить звільнитися від зовнішнього відволікання, стати концентрованою, неособистою. Автор щиро сподівалася своїм есе спонукати жіночу стать до літературної діяльності, до створення умов для власного успіху.

Критична праця «Пан Беннет і пані Браун» (1923) охопила широке коло питань, що визріли у культурному просторі Англії напочатку ХХ ст. Чільним предметом обговорення стали способи характеротворення у тогочасній художній прозі. Вірджинія Вулф диференціювала письменників на едвардіанців (А. Беннет, Г. Веллс, Дж. Голсуорсі) та георгіанців (Дж. Джойс, Т. С. Еліот, Д. Г. Лоуренс, Л. Стречі, Е. М. Форстер), тобто за хронологією їхньої творчості. Протиставляючи попереднє покоління письменників новій генерації, Вулф уважає за необхідне та справедливе заперечення старих форм світовідчуття, відмову від традиційних умовностей, адже, на її думку, єдиними здоровими стосунками між давнім і новим є почуття шанобливої ворожості.

Умовний переломний момент, коли почали відбуватися зміни в парадигмі людського мислення, визначений Вулф з точністю до місяця – грудень 1910 року (перша експозиція постімпресіоністів у Лондоні). Вулф нещадно критикувала метод характеротворення, що утвердився за едвардіанців, недоліком якого вважала намагання створити літературний характер штучним способом, використовуючи лише зовнішні атрибути. Вона називала його незграбним та недоречним для сучасної художньої прози, закликаючи письменників відмовитися від консервативних методів характеротворення. Вулф зізнавалася, що письменники, відкинувши літературну спадкоємність, залишилися без взірця для наслідування. Та все ж вона наполягала на продовженні творчих пошуків.

У згаданих критичних працях найповніше представлена світоглядна парадигма Вулф, її теоретико-літературні та естетичні пошуки, і тому вони заслуговують на особливу увагу й глибоке осмислення.

Третій розділ – **«Художня творчість Вірджинії Вулф як вияв модерністського дискурсу»** – охоплює аналіз модерністських концепцій, найбільш характерних для художнього доробку В.Вулф.

У підрозділі 3.1. – **«Модифікація темпоральної структури художнього твору: роман «Пані Деловей»** – виявлено, що тема часу пронизує всю творчість В. Вулф. Вже заголовки художніх творів, що є темпоральними лексемами («Ніч і день», «Понеділок чи вівторок», «Години», «Роки», «Між актами», «Миті буття»), – своєрідний ключ до розуміння ваги категорії часу у художньому світі письменниці. У художній прозі В. Вулф виявляє увагу до природи та закономірних особливостей часу, специфіки його перебігу, властивостей його модусів. Устами

наратора та персонажів своїх романів письменниця розмірковує про часові параметри явищ, особливо в плані зіставлення їх об'єктивної тривалості та суб'єктивної перцепції. У темпоральному мисленні В. Вулф особливе місце посідає категорія пам'яті, що постає своєрідним внутрішнім плацдармом, необхідним для розгортання сюжету художнього твору.

Найбільш своєрідний феномен темпорального мислення Вірджинії Вулф – її творчий стиль, спосіб архітекτονіки літературних текстів. Репрезентативним у цьому сенсі виявлено роман «Пані Деловой», форма якого була заздалегідь продумана автором, тобто йдеться про свідомий експеримент із художнім матеріалом.

В. Вулф мала переконання, що саме «звичайна свідомість буднього дня»⁵ і є істинним художнім матеріалом романного твору, цей короткий відтинок з життя людини стає формулою, кодом її існування.

Хоча темпоральна структура роману визначається лише одним днем, фабула, головню завдяки численним ретроспективним фрагментам, що з'являються в оповіді у начебто хаотичному порядку, охоплює відтинок часу у кілька десятків років. В. Вулф вдалася до закодування образу часу у певних символах, замислювалася над питанням сприйняття часових одиниць. Автор конкретизувала часоплин роману регулярними послідовними темпоральними детермінантами, що, своєю чергою, моделює ритмічну композиційну структуру. У деяких випадках темпоральний індикатор слугує для розчленування тексту на певні смислові одиниці.

Наскрізною темою, що пронизує роман «Пані Деловой», є існування в межах людської свідомості двох типів часу: об'єктивного (фізичного) і суб'єктивного (психологічного). Обираючи предметом міркувань персонажа неістотні явища і розташовуючи довжелезні роздуми між двома надзвичайно близькими у часі зовнішніми подіями, В. Вулф демонструє різкий контраст між короткочасністю зовнішньої дії та тривалістю мисленнєвого потоку.

Найважливіші для долі людини моменти минулого, «миті буття» («moments of being» за В. Вулф) не мають лінійної організації, вони є химерним сплетінням колишніх почуттів і вражень. Тому і пам'ять, що творить психологічний час, – вибіркова. Миті минулого у людській свідомості виявляються хаотично, відповідно до їх важливості для теперішнього часу. Роман «Пані Деловой» – яскравий зразок такої організації тексту, що якомога точніше імітує хаотичну структуру людської пам'яті.

Використаний автором «потік свідомості» виявляється способом проникнення за межі темпоральних координат, встановлених сюжетом роману. Свідомість персонажів, що не має чітких часо-просторових кордонів, і є тією сферою, на яку спрямована творча потенція автора. У багатьох випадках В. Вулф не розчленовує «потік свідомостей» своїх персонажів, тим самим застосовує художній прийом «множинного суб'єктивізму» (Е. Авербах).

⁵ Woolf V. The Common Reader / Virginia Woolf. – London : Penguin Books, 1938. – P. 148.

Автор вдало використовує суміжні темпоральні структури, а також деталі роману як консолідуючі елементи, що уможливають плавний перехід від свідомості одного персонажа до іншого.

Виявлено, що упродовж роману «Пані Деловой» В. Вулф застосовує художні повтори. Таблиці 3.1 та 3.2 репрезентують відповідно найбільш вживані дистантні повтори фраз «Свинцеві кола розійшлися у повітрі» та «Вже не бійся влітку спеки», взяті в контексті. Художні скріпи-повтори виражають семантику безперервності, цементують художню структуру, виявляють типологічну спорідненість між персонажами, руйнують лінійність оповіді, яка набуває рис циркулярної структури з провідним лейтмотивом.

Одним зі способів деформації хронологічної побудови роману «Пані Деловой» постає ретроспекція. Сама автор вважала цей прийом власним відкриттям у викладі художнього матеріалу і назвала його «прокладанням тунелю» («tunnelling process» за В. Вулф), найкращим способом інкрустувати минуле своїх персонажів у текст окремими частинами, поступово, за необхідністю сюжетно-фабульної лінії. Письменниця подає ретроспективні фрагменти у хаотичному порядку, без певної чіткої хронологічної послідовності, читачі лише згодом проникають у суть запропонованих їм образів. Зміст роману починає набувати значення лише в контексті минулого. Спогади персонажів як засіб індивідуальної інтроспекції, поглиблюють їх незначну за обсягом початкову характеристику, поступово розкриваючи складні образи пані Деловой чи Септімуса Сміта. Пригадування минулого – чинник глибоко психологічного осмислення персонажами самих себе.

У підрозділі 3.2. – **«Інтермедіальність у творчості В. Вулф: роман «До маяка»** – встановлено, що в зарубіжному літературознавстві існує чимало праць, які переконливо доводять музичну організацію художніх творів В. Вулф (В. Бернгарт, К. Далсімер, Д. Джілеспі, Дж. Есті, Д. Мелнік, М. Мортон та ін.). Проведене нами інтермедіальне дослідження виявляє, що характерною особливістю її прози є не лише музикальність, а й синтез слова і малярства. З'ясовано, що передумовами такої художньої специфіки творчого доробку В. Вулф було її становлення серед художників і мистецтвознавців гурту Блумсбері (Р. Фрай, К. Белл, Д. Грант, В. Стівен), а також тісні творчі контакти з відомими європейськими митцями (В. Сікерт, Ж. Равера та ін.). Кардинальний вплив на творчість Вірджинії Вулф справив художник та мистецтвознавець Роджер Фрай, англійський формаліст, автор численних розвідок про візуальне мистецтво. Вже у перших оповіданнях та есе («Пляма на стіні» (1918), «Королівський ботанічний сад» (1919), «Реальні предмети» (1920), «Блакитне та зелене» (1921), «Картини» (1925), «Волтер Сікерт: бесіда» (1934) письменниця розглядала можливість поєднання вербального та візуального в єдиний дискурс, розмірковувала про природу, призначення живопису та його взаємодію з іншими видами мистецтва, головню з літературою. Це дало підстави ще за життя називати В.Вулф

«візуальною» письменницею, а живописне художнє бачення визначити характерною властивістю, що вирізняла англійського прозаїка серед її сучасників.

Постімпресіоністська експозиція полотен Ван-Ґога, Ґогена, Матисса, Сезанна, Пікассо, що відбулася 1910 р. у Лондоні, була одним з радикальних поштовхів до розвитку нового напрямку в мистецтві Великобританії, сприяла переорієнтації суспільної думки щодо суті мистецтва загалом. Встановлено вплив мистецької події на художню манеру Вірджинії Вулф, початок формування у письменниці імпресіоністської манери письма.

Проаналізувавши праці українських (В. Агеєва, Я. Артеменко, Т. Дегтярьова, С. Журба, Ю. Кузнєцов, О. Кушнірук, С. Пригодій, В. Силантьєва, В. Явтушенко, П. Ярчук) та зарубіжних (Л. Андрєєв, Дж. Ревалд, Р. Бреттел, Б. Томсон, Дж. Матц, А. Дюма, Дж. Каттінг) літературознавців, ми з'ясували особливості поетики імпресіоністського тексту (суб'єктивна форма нарації, принцип «зупинення миті», фрагментарна характеристика персонажів, мозаїчне зображення художніх деталей, передача феноменів почуттєвої сфери за допомогою ретельно дібраних чуттєвих вражень, а також використання колористичних асоціацій) та виявили їх у творчому доробку В. Вулф, найяскравіше у романі «До маяка».

Передовсім Вірджинія Вулф вибудовувала стиль аналізованого художнього твору на основі зорових образів: барви та відтінки найширшої палітри наповнюють роман «До маяка», роблячи його надзвичайно насиченим і виразним. Виявлено та відібрано колірні лексеми та колоративні словосполучення, характерні для художньої прози британської письменниці. Порівняльний статистичний аналіз частотності уживання прикметників на позначення кольору у вибіркових романах В. Вулф, Ш. Бронте, і Дж. Остін довів, що вживання В. Вулф такої кількості колоративів у текстах не є типовим явищем для англійської художньої прози кінця XIX – початку XX ст. Проведене нами аналогічне дослідження роману В. Вулф «Пані Деловой» доводить, що ідентична насиченість кольороназвами – характерна ознака всього творчого доробку письменниці.

У романі «До маяка» колоративні епітети утворюють розгалужені синонімічні ряди, що поетизує мову автора, а також творять асоціативні ланцюги. Як імпресіоністський засіб відтворення дійсності, колоративна лексика роману інформує не лише про колір того чи іншого предмета, а й виступає засобом характеротворення. Для імпресіоністського стилю В. Вулф характерним є вживання колоративної лексики у переносному значенні, а також колірні номінації того, що, як правило, не потребує колірного атрибуту. Автор досягає стилістичної активності не просто словесного, а саме візуального образу.

Одним із чільних засобів організації роману «До маяка» постає відтворення автором реальних звуків. Читачі отримують ретельно дібрані слухові враження, що немовби «оживляють» художній матеріал, активізують роль реципієнта у сприйнятті художнього тексту.

Серед чуттєвих вражень виявлено і одористичні, що свідчить про багатство та довершеність мови В. Вулф. Одористичними враженнями письменниця передовсім передає аромат дійсності, доповнює візуальну картину, створює асоціації, підкреслює час доби, індивідуалізує своєрідність персонажів, увиразнює їхній душевний стан.

Творення суб'єктивного образу світу з допомогою передачі вражень виявляється однією з основних рис поетики імпресіоністського тексту. Персонажі роману «До маяка» сприймають навколишню дійсність крізь призму своїх відчуттів, предметний світ ніби заломлюється в їхній свідомості. Це і породжує специфічного наратора роману, кут зору якого можна ототожнити з кутом зору котрогось із персонажів.

Децентралізований авторський виклад мотивує відтворення зовнішності одних персонажів через враження інших. Вірджинія Вулф редукує портретний опис і в кількісному, і в якісному планах, застосовує прийом «портретного вкраплення». Характеристика образу пана Ремзі крізь призму інших персонажів наведена у таблиці 3.2.

Оскільки одним з протагоністів роману є художниця Лілі Бріско, Вірджинія Вулф порушує питання традиційної і нетрадиційної манери живопису, митецьких сумнівів, ролі і місця жінки-художниці серед чоловічих авторитетів. Образотворче мистецтво постає не лише засобом, а й важливою темою творчості англійської письменниці.

У підрозділі 3.3. – **«Модерністські пошуки В.Вулф у жанрі біографії: роман «Орландо»** – доведено, що криза жанрового канону, що припала саме на ХХ ст., виявилася і у творчості британської письменниці, а саме у біографічному романі «Орландо».

Ще до написання твору, В. Вулф обґрунтувала власну художню концепцію біографічної літератури у літературно-критичних працях «Нова біографія» (1927) і «Мистецтво біографії» (1939), в яких розмірковувала про роль і співвідношення документальності та творчої уяви у викладенні біографічного матеріалу. Письменниця переконана, що одним з основних недоліків вікторіанської біографії було дотримання лише зовнішнього образу людини (об'єкта біографії), а також «ідея доброчесності», звідси – спотворення особистості. На думку В. Вулф, біографи мали б насамперед звернути увагу читачів на внутрішній світ особистості, передати його істинне, тобто духовне життя. Щоби пожвавити жанр біографії, зробити його більш яскравим та виразним, письменникам, на думку В. Вулф, варто користуватися образними прийомами, запозиченими з романного жанру. Для цього автор пропонувала поєднати інформативність та художність в одному творі. В. Вулф вважала, що матеріалом для життєпису можуть слугувати не лише біографічні деталі, репрезентовані у хронологічній послідовності, а й певні, на перший погляд, неважливі чи малозначущі для самої особистості, але чуттєво концентровані моменти життя. Розмірковуючи про стан біографії напочатку ХХ ст., В. Вулф дійшла висновку, що найбільші жанрові зрушення зачепили передовсім обсяг біографічного твору, письменники перестають бути

фахівцями з хронологічного укладання життєвих фактів, а стають художниками, котрі посилюють творчу уяву, надаючи біографіям нової якості. До таких авторів, на думку В. Вулф, першочергово належать англійці Л. Стречі та Г. Ніколсон.

Письменниця також розмірковує над проблемою творчої свободи біографа. На думку В. Вулф, життєпис – один із найсуворіших жанрів літератури, оскільки базується на фактах, достовірність яких легко з'ясовується. Біограф обмежений сухими фактами, натомість романіст має можливість створювати власні яскраві образи. В. Вулф мала переконання, що жанр біографії варто розвивати шляхом його зближення з іншими жанрами прози. Живий правдивий образ людини можна творити, подаючи її внутрішній духовний світ, отоді життєпис матиме і фактичну історичну достовірність, і художню цінність.

Вірджинія Вулф як істинний новатор модернізму спробувала себе у біографічному жанрі, створивши три життєписи: «Орландо» (1928), «Флаш» (1933) та «Роджер Фрай» (1940).

Проаналізовано численні визначення жанру «Орландо» у зарубіжному літературознавстві. З'ясовано, що прототипом головного героя «Орландо» є близька подруга Вірджинії Вулф Віта Секвіл-Вест (1892 – 1962), але присвята – це єдине місце роману, де згадується її ім'я. Проаналізовано факти, що доводять зв'язок між «Орландо» і В. Секвіл-Вест. З невідомих причин після смерті В. Вулф видавництва перестали доповнювати роман посвятою, авторською передмовою, іменним покажчиком, ілюстраціями, що становить серйозну втрату художнього матеріалу. Таке «скорочене» видання твору В. Вулф апріорно виокремлює його з жанру біографії, і тим самим робить художній твір неповноцінним, адже той не відповідає авторському задуму, зникає письменницька гра з жанром. Твір сприймається як вигадка, важко уявити, що цей сповнений містики роман може якось стосуватися реальної людини.

І хоча в «Орландо» В. Вулф зберігає основні компоненти вікторіанського життєпису – головного героя, послідовне хронологічне зображення його життя, опис історичної дійсності як тла для розгортання подій, а також наявність біографа-оповідача, доведено, що автор вдається до прийому пародіювання усіх елементів. Письменниця містично трансформує статтю головного персонажа, гіперболізує часовий континуум та просторову локалізацію, іронічно спростовує необхідність біографа-наратора чи автентичних верифікованих джерел. Відбулася переакцентуація усталених компонентів вікторіанського життєпису.

Проведений аналіз дав підстави визначити жанр «Орландо» як літературну пародію, предметом іронічного наслідування якої є саме жанр. «Орландо» – трансформація «біографії», зумисне створена письменницею пародія на традиційний життєпис.

На основі аналізу, узагальнення та систематизації наукових концепцій, критичних праць, літературних творів та ретельного вивчення художньої прози Вірджинії Вулф доходимо таких

ВИСНОВКІВ:

Висока експериментальність модерністської літератури пояснюється переосмисленням канонічного статусу усталених компонентів попередньої мистецької парадигми, що стимулювало оновлення художніх форм напочатку ХХ ст. Враховуючи неоднорідність системи модернізму та його заангажоване бачення радянським літературознавством, наголошено на тому, що модерністське новаторство було не стільки цілеспрямованою руйнацією усталених форм, скільки реконструкцією, вибудовуванням нових зв'язків між елементами мистецької системи.

Літературні експерименти модернізму стосувалися головно форми художнього твору. Визначальними принципами поетики модерністських письменників стали оригінальне моделювання темпоральності їхніх творів, міжмистецька взаємодія та жанрова деканонізація.

З'ясовано, що англійський модернізм постав на тлі вікторіанської літератури, і, відповідно, переосмислював її традиційні форми (стиль, жанр, композицію, зображально-виражальні засоби тощо). Літературний процес початку ХХ ст. поступово комерціалізувався, що безумовно вплинуло на стосунки автор – видавець – реципієнт. Англійський модернізм, порівняно з іншими національними моделями, залишався менш радикальним, незважаючи на антивікторіанські виступи модерністів.

Світоглядні орієнтири Вірджинії Вулф сформувалися під впливом плюралістичних концепцій прогресивних європейських мислителів (А. Бергсон, В. Джеймс, Дж. Е. Мур, З. Фройд та ін.).

Установлено, що теоретико-літературні погляди Вірджинії Вулф, сформульовані нею в есе «Сучасна художня проза», «Власний простір» та «Пан Беннет і пані Браун», є виявом модерністського мислення письменниці, спробом окреслення стильових пошуків.

З'ясовано, що основними модерністськими концепціями, найбільш характерними для творчого доробку Вірджинії Вулф, є моделювання темпоральної структури художнього твору; міжмистецька взаємодія живопису та літератури, звідси – імпресіоністичність як стильова домінанта письменниці; а також деканонізація жанру біографії.

Таким чином, аналіз засвідчив, що самотність модерністської прози В. Вулф виявляється у її новаторському експериментальному характері. Кожен із романів письменниці – своєрідний художній експеримент над формою і змістом літературного твору, а її теоретико-літературні есе – обґрунтування модерністського дискурсу загалом і власного творчого пошуку зокрема.

Проведене наукове дослідження не вичерпує всієї глибини та багатоаспектності проблематики художньої прози Вірджинії Вулф, однак накреслює перспективу подальшого вивчення. Об'єктом майбутніх наукових студій можуть стати феміністичний дискурс, інтертекстуальна взаємодія, поетика художніх творів Вірджинії Вулф тощо.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Батюк Г. О. Особливості часової організації роману Вірджинії Вулф «Місіс Деловей» / Г. О. Батюк // Наукові паці Кам'янець-Подільського державного університету. Філологічні науки. – Випуск 14. – Т. 1. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2007. – С. 3–16.
2. Батюк Г. О. Філософські, етичні та психологічні чинники формування творчого потенціалу Вірджинії Вулф / Г. О. Батюк // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Серія літературознавство. Випуск 3 (51). Частина друга. – Харків : ППВ «Нове слово», 2007. – С. 69–79.
3. Батюк Г. О. Теоретико-літературні та естетичні засади модерністського дискурсу у світлі Вірджинії Вулф / Г. О. Батюк // Питання літературознавства: Науковий збірник. Вип. 74. – Чернівці : Рута, 2007. – С. 170–181.
4. Батюк Г. О. Взаємодія мистецтв у творчості Вірджинії Вулф: література і живопис / Г. О. Батюк // Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. Випуск 13. – Київ : Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2008. – С. 170–175.
5. Батюк Г. О. Інтермедіальність у творчості Вірджинії Вулф: роман «До маяка» / Г. О. Батюк // Studia methodologica. Випуск 25. – Тернопіль : Редакційно-видавничий відділ ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. – С. 7–11.
6. Батюк Г. О. Новаторство модернізму як негація реалістичної традиції / Г. О. Батюк // Літературознавчі студії. Випуск 21. Частина 1. – Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2008. – С. 53–57.

АНОТАЦІЯ

Батюк Г. О. Художня специфіка модерністської прози Вірджинії Вулф. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.06 – теорія літератури. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2009.

Дисертація присвячена дослідженню художньої своєрідності модерністської прози Вірджинії Вулф. Проаналізовано основні вияви новаторства та загальні особливості модифікації літературного тексту у модернізмі. Розглянуто чинники формування творчого феномену, загальні проблеми естетики та письменницького світогляду В. Вулф. Виявлено та осмислено на прикладі романів «Пані Деловей», «До маяка» та «Орландо» модерністські концепції художньої творчості письменниці.

Доведено, що самобутність мистецького доробку В. Вулф виявляється у її новаторському експериментальному характері. Кожен з романів письменниці – своєрідний художній експеримент над формою і змістом літературного твору, а її теоретико-літературні есе – обґрунтування модерністського дискурсу загалом і власного творчого пошуку зокрема.

Ключові слова: модернізм, традиція, новаторство, вікторіанство, темпоральна модифікація, інтермедіальність, жанрова деканонізація, ретроспекція.

АННОТАЦИЯ

Батюк Г.О. Художественная специфика модернистской прозы Вирджинии Вулф. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.06 – теория литературы. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2009.

Диссертация посвящена исследованию художественной своеобразности модернистской прозы Вирджинии Вулф. Проанализированы основные проявления новаторства и общие особенности модификации литературного текста в модернизме. Рассмотрены факторы формирования творческого феномена, общие проблемы эстетики и писательского мировоззрения В. Вулф. Обнаружено и осмыслено на примере романов «Миссис Деллоуэй», «К маяку» и «Орландо» модернистские концепции художественного творчества писательницы.

Доказано, что самобытность творческого наследия В. Вулф выявляется в ее новаторском экспериментальном характере. Каждый из романов писательницы – своеобразный художественный эксперимент над формой и содержанием литературного произведения, а ее теоретико-литературные эссе – обоснование модернистского дискурса вообще и собственного творческого поиска в частности.

Ключевые слова: модернизм, традиция, новаторство, викторианство, темпоральная модификация, интермедіальність, жанрова деканонізація, ретроспекція.

SUMMARY

Batyuk H.O. The artistic peculiarities of Virginia Woolf's modernist prose. – Manuscript.

Thesis for the Scholarly Degree of Candidate of Philology in Speciality of 10.01.06 – Theory of Literature. – Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. – Ternopil, 2009.

The present thesis «The artistic peculiarities of Virginia Woolf's modernist prose» is an attempt to investigate the specificity of modernist conceptions on material of literary works by Virginia Woolf.

The thesis analyses the Ukrainian and foreign theories of modernism and underlines that modernist experiments concerned mainly the form of literary works. The opposed terms «tradition – innovations» are considered in the context of modernism.

Virginia Woolf is recognized as a modernist writer who attempted to break with nineteenth century literary conventions. Using innovative methods of fractured narrative and chronology and experimenting with stream-of-consciousness in order to explain the psychological and emotional motives of characters, awarded Woolf a place in a literary canon of the 20th century.

The thesis traces the development of Woolf's modernist aesthetics in her non-fiction. Starting from Virginia Woolf's early creative works she conceived a literary style capable of abstracting from purely formal elements a more «profound reality» than that captured by objective and representational descriptions. She was obviously rebelling against the realism valued by her Victorian and Edwardian predecessors such as A. Bennett, G. Wells and J. Galsworthy. Woolf's theoretical essays «Modern fiction», «Mr. Bennett and Mrs. Brown» and «A room of One's Own» allows for a starting point in the definition of «modernism» and «modernist». The thesis also points out and draws the link between contemporary philosophical and science discoveries and Woolf's modernist fiction.

With reference to recent literary theorists and critics, philosophers and researchers the thesis establishes that Virginia Woolf constructed her works using her own modernist literary principles. Moreover we observe a new formal experimentation in each of Woolf's novel. The main chapter of the thesis is constructed as the research of three Virginia Woolf's novels – «Mrs. Dalloway», «To the Lighthouse» and «Orlando». Dissertator pays a special attention to those modernist aspects of the novels which are essential for the theme of the thesis. They are temporal modification of the novel, intermediality and modernist search in the genre of biography.

In the novel «Mrs. Dalloway» Virginia Woolf makes an effort to construct her own temporal model – a concentrate and spiritual time. Although «Mrs. Dalloway» has a form of a «one day novel», it spans a lifetime by means of numerous retrospections. The consciousnesses of the characters are interlaced forming a complex unity. Although the writer has not divided her novel into chapters she marked the beginning of new episodes by clock striking. Woolf also uses numerous reiterations which forms a resonating structure of the novel.

An analysis of the chronotopes of Woolf's novels proves her attempt to break the traditional, predominantly linear form of narrative.

The thesis points out an intermediality as a particular intermedial relation between conventionally distinct media of expression or communication in V. Woolf's literary works. In our case intermediality is observed as a fusion of painting and literature. It is considered that post-impressionist painting played an important role in Woolf's prose. The English writer was inspired by impressionistic sensation of space and colour. The famous painter R. Fry influenced W. Woolf by his visual aesthetics. «To the Lighthouse» is a brilliant example of intermediality and impressionistic mode of thinking in Virginia Woolf's prose.

The novel «Orlando» is V. Woolf's formal experimentation in the genre of biography. Virginia Woolf is an author of two critic essays which deals with a genre of biography – «The New Biography»

and «The Art of Biography». As manifestation of her modernist ideas on a biography the writer created a new kind of this genre which combined fact and fiction. «Orlando» is a parodic biography of Virginia Woolf's friend Vita Sackville-West.

The conclusions of the thesis unfold the perspective for further research of feminist discourse, intertextuality, poetics of Virginia Woolf's prose etc.

Key words: modernism, tradition, innovations, Victorianism, temporal modification, intermediality, genre decanonization, retrospection.

Здано до набору 27. 04. 2009 р. Підписано до друку 29. 04. 2009 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 примірників.
Ум. друк. арк. 0,9 Зам № 34

Редакційно-видавничий відділ
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.
(Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2155 від 12. 04. 2005